

Strängnäs kommun
kommun@strangnas.se

2018-02-15
Dnr 400-2016:11433

Eric Rudholm
eric.rudholm@strangnas.se

Beslut

efter kvalitetsgranskning av skolbibliotek som
pedagogisk resurs vid Mariefreds skola i
Strängnäs kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av Skolbibliotek som pedagogisk resurs. Syftet är att granska om och hur skolan använder skolbiblioteket som pedagogisk resurs för att främja elevers lärande.

De övergripande frågeställningarna är:

- I vilken utsträckning använder skolan skolbiblioteket som en integrerad del i den pedagogiska verksamheten?
- I vilken utsträckning tar rektor ansvar för en väl fungerande samverkan mellan skolbibliotek och lärare?

Granskningen genomförs i årskurserna 4-6 i 20 grundskolor, i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida¹.

Mariefreds skola, i Strängnäs kommun, ingår i denna granskning.

Skolinspektionen besökte Mariefreds skola den 11-12 januari 2018. Besöket genomfördes av Olivia Öberg och Agneta Kenneberg. Intervjuer med elever, lärare, skolbibliotekarie², rektor samt besök i skolbiblioteket har genomförts. Mariefreds skola är en kommunal skola belägen i Strängnäs kommun. Mariefreds skola har 177 elever i årskurserna 4-6.

Skolbiblioteket på Mariefreds skola är öppet för eleverna och bemannat tisdag till fredag från en till tre timmar om dagen, beroende på vilka dagar skolbibliotekarien arbetar med andra uppgifter än det som rör skolbiblioteket. Skolbibliotekarien tjänstgör 50 procent, varav cirka 3 timmar dagligen består av arbete med skolbiblioteket från tisdag till fredag och resterande timmar i arbete som rastvakt, medhjälpare vid skolskjutsen samt resurs i musikundervisning på fredagar. Skolbibliotekarien är utbildad inom administration och kontor. I skolbiblioteket finns det mest skönlitteratur och ett fåtal faktaböcker, uppslagsverk, bilderböcker och ljudböcker. Det finns även flera lättlästa böcker riktade mot olika åldrar, vilket är tydligt uppmärkt på hyllor.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av det granskade området. Därefter följer en motivering till de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningen.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

¹ <https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/skolbibliotek/>

² Skolbibliotekarie är inte en officiell titel på en yrkeskategori. I granskningen använder Skolinspektionen titeln "skolbibliotekarie" i de fall rektor använder begreppet om personal som arbetar med skolbiblioteket.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att skolbiblioteket vid Mariefreds skola till viss del används som en resurs i undervisningen. Flera klasser, särskilt i årskurs 4 och 5, går regelbundet till skolbiblioteket en gång i veckan för att låna eller byta bänkböcker eller anordna högläsning i biblioteket. Skolbiblioteket används delvis som resurs i det pedagogiska arbetet genom att lärarna ibland använder dess litteratur till undervisningen i klassrummet.

Skolinspektionen bedömer dock att skolbiblioteket behöver utvecklas för att vara en integrerad del av skolans undervisning för alla elever och därmed främja elevers lärande och utveckling. Till exempel behöver skolan säkerställa att skolbibliotekets utrustning, bemanning och verksamhet svarar mot elevers intressen och behov. Personalen vid skolbiblioteket och lärarna behöver samverka och planera undervisning tillsammans för att skolbiblioteket i högre utsträckning ska kunna integreras i undervisningen i samtliga årskurser. Därtill behöver skolbiblioteket utveckla verksamheten för att kunna bidra till att öka elevernas läsintresse, läsförmåga och medie- och informationskunnighet.

Skolinspektionen bedömer att rektorn till delar tar ansvar så att förutsättningar för en väl fungerande biblioteksverksamhet finns. Detta genom att till exempel ordna med lokaler för ett nytt skolbibliotek, köpa in fler böcker samt genom att anställa personal i skolbiblioteket. Skolinspektionen bedömer att rektorn har kännedom om skolbibliotekets verksamhet och dess förutsättningar, utmaningar och framgångsfaktorer. Skolan har även viss samverkan med det kommunala biblioteket dit eleverna går en gång per termin och vars bibliotekarie har stöttat skolbibliotekarien i arbetet med att rusta upp skolbiblioteket.

Däremot bedömer Skolinspektionen att vissa förutsättningar behöver stärkas för att lärarna och skolbibliotekarien ska kunna samverka kring användandet av skolbiblioteket som en pedagogisk resurs. Exempelvis behöver rektorn ge lärarna ett uttalat uppdrag att använda skolbibliotekets verksamhet i sin undervisning. Rektorn har planer att påbörja ett utvecklingsarbete vad gäller skolbibliotekets verksamhet, och behöver se till att detta arbete genomförs och följs upp. Lärare och skolbibliotekarie behöver involveras i detta arbete för att verksamhetens utveckling ska bli synliggjord på skolan. Rektorn behöver även se till att personalen i skolbiblioteket har tillräckligt med kompetens för att stärka elevernas läsförmåga och läsintresse samt medie- och informationskunnande (MIK).

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Mariefreds skola inom flera områden behöver utveckla sitt arbete med att använda skolbiblioteket som en pedagogisk resurs för att främja elevernas lärande samt stärka deras digitala kompetens och källkritiska förmåga.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande områden.

Utvecklingsområde 1

- Rektor behöver se till att skolbibliotekets verksamhet på ett likvärdigt sätt är en integrerad del av skolans undervisning och främjar elevernas lärande och utveckling. Detta innebär till exempel att ge förutsättningar för samverkan mellan lärare och skolbibliotekarie och se till att skolbibliotekets innehåll, bemanning och öppettider motsvarar elevernas behov.

Granskningen visar att det framför allt är eleverna i årskurs fyra och fem som besöker skolbiblioteket, och att några elever i årskurs 6 varken har varit i skolbiblioteket eller träffat skolbibliotekarien under det senaste läsåret. Användningen av skolbiblioteket är inte likvärdig mellan klasser och rektorn har inte uttalade förväntningar på att lärare ska använda skolbiblioteket i alla årskurser. Det framkommer att ett fåtal lärare använder skolbiblioteket som resurs i sin undervisning, exempelvis genom att elever går till skolbiblioteket för att låna böcker som de läser i klassrummet. Lärarna har dock ingen samverkan tillsammans med skolbibliotekarien i hur skolbiblioteket kan användas i undervisningen.

Det framkommer att lärare och skolbibliotekarie inte har avsatt tid för att kunna samverka eller samplanera kring undervisningens innehåll, upplägg och genomförande. Skolbibliotekarien är inte involverad i undervisningen i klassrummet, utan arbetar endast i skolbiblioteket för att ordna och köpa in böcker och att hjälpa eleverna att hitta böcker när eleverna går dit med sina lärare. Eleverna uppger i intervju att de sällan har möjlighet till att gå till skolbiblioteket utöver deras bibliotekstid, eftersom skolbibliotekarien då arbetar på annan plats.

Granskningen visar att eleverna i dagsläget mest använder sig av sina egna mobiltelefoner för att söka information i undervisningen. Det finns därmed en risk att eleverna inte får möjligheter till likvärdig utbildning i informationssökning, då undervisningen förutsätter att eleverna ska ha en mobiltelefon. Enligt lärarna beror detta på att det inte finns faktaböcker eller andra verktyg för att söka information i den omfattning som behövs för att de ska kunna använda sig av skolbiblioteket i den undervisning där eleverna behöver söka rätt på information.

Utvecklingsområde 2

- Rektor behöver ta ansvar för att personalen har tillräcklig kompetens om skolbibliotekets roll i elevernas kunskapsutveckling. Lärarna behöver ha kunskap om hur skolbiblioteket kan användas som pedagogisk resurs, och skolbibliotekarien behöver sättas in i skolans läsförmedlande arbete samt arbete med MIK och källkritik.³

Granskningen visar att skolbibliotekets verksamhet inte är involverat i undervisningen för att stärka elevernas läsförmåga och läsintresse. Lärarna uppger att skolan i nuläget har ett läsförmedlande arbete om en skönlitterär bokserie, där eleverna har möjlighet att påverka dess innehåll direkt till författarna. Lärarna bedriver även undervisning för att stärka elevernas kunskaper i MIK samt förmåga att vara källkritiska. Det framkommer att varken det läsförmedlande arbetet eller undervisningen i MIK och källkritik har någon koppling till skolbibliotekets verksamhet. Skolbibliotekarien är inte involverad i planeringen av dessa arbeten.

³ I den för grundskolan reviderade läroplanen som blir tvingande från och med den 1 juli 2018 men får tillämpas från och med den 1 juli 2017 har skolbiblioteket en utpekad roll när det gäller att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens. (2.8 Rektors ansvar).

Utvecklingsområde 3

- Rektor behöver sätta upp mål för, följa upp och utvärdera skolbibliotekets verksamhet för att säkerställa att skolbibliotekets verksamhet synliggörs samt att all personal är delaktig i utvecklingsarbetet kring skolbiblioteket.

Granskningen visar att skolan inte har följt upp eller utvärderat hur skolbibliotekets nuvarande verksamhet bidrar till elevernas kunskapsutveckling. Det framkommer att rektorn har planer på att utforma en handlingsplan som bland annat handlar om digitalisering, källkritik och skolbiblioteket, men att planerna ännu inte har diskuterats med skolpersonalen. Det framkommer att rektorn informerar lärarna om skolbiblioteket när något nytt har hänt, men har inte diskussioner kring hur skolbibliotekets verksamhet kan utvecklas som en integrerad del av undervisningen. Skolbibliotekarien pratar ibland om skolbibliotekets verksamhet med den biträdande rektorn, men detta sker mest i informella samtal vid behov, och finns inte dokumenterat.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 15 augusti 2018 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till *kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen*, eller per post till, *Skolinspektionen, Box 23069, 104 35 Stockholm*. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2016:11433) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

X Gabriel Brandström

Beslutsfattare
Signerat av: Gabriel Brandström

X Olivia Öberg

Föredragande
Signerat av: Olivia Öberg

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:
<https://www.skolinspektionen.se/skolbibliotek>

Bilaga 1 – författningsstöd

Bilaga 2 – mall för redovisning till Skolinspektionen

Bilaga 1: Författningsstöd

Skolbibliotek

Skollagen (2010:800):

Eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek (2 kap. 36 § skollagen).

Förarbeten

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 661

Paragrafen innebär en skyldighet för alla skolhuvudmän för de uppräknade skolformerna att anordna sin verksamhet så att eleverna har tillgång till skolbibliotek för att stimulera skolelevernars intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen. Hur detta anordnas måste kunna variera från skolenhet till skolenhet.

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 284

Med skolbibliotek brukar vanligtvis avses en gemensam och ordnad resurs av medier och information som ställs till elevernas och lärarnas förfogande och som ingår i skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja elevernas lärande. Regeringen anser att skolbiblioteken spelar en så viktig roll för att stimulera elevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen att det är motiverat med en egen bestämmelse i skollagen. Regeringen anser dessutom att det är självklart att även elever i grundsärskolan, specialskolan och sameskolan i motsats till dagens reglering omfattas av bestämmelsen. Som en följd av regeringens förslag i övrigt omfattas även fristående huvudmän av förslaget.

Enligt regeringens uppfattning har de allra flesta skolor i samtliga skolformer redan i dag tillgång till skolbibliotek på ett eller annat sätt. Tillgången till skolbibliotek måste kunna anordnas på olika sätt beroende på de lokala förhållandena vid varje skola. En liten skola på landsbygden kan ha behov av andra lösningar än en stor skola i en stor stad. Därför måste anordnandet av skolbibliotek kunna se olika ut utifrån varje skolas eller elevernas olika behov och förutsättningar. Regeringen föreslår således att eleverna ska ha tillgång till skolbibliotek men att organiseringen av skolbiblioteksverksamheten ska vara flexibel.

Bibliotekslagen (2013:801):

I denna lag finns bestämmelser om det allmänna biblioteksväsendet. Det allmänna biblioteksväsendet består av all offentligt finansierad biblioteksverksamhet och utgörs av:

1. folkbibliotek,
2. skolbibliotek,
3. regional biblioteksverksamhet,
4. högskolebibliotek,
5. lånecentraler, och
6. övrig offentligt finansierad biblioteksverksamhet (1 § bibliotekslagen)

Enligt 2 kap. 36 § skollagen (2010:800) ska eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ha tillgång till skolbibliotek (10 § bibliotekslagen).

Skolbibliotekets ändamål

Bibliotekslagen (2013:801):

Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur.

Folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet (2 § bibliotekslagen).

Likvärdig utbildning

Skollagen 2010:800:

Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas (1 kap. 9 § skollagen).

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 638

Begreppet "likvärdig" innebär inte att utbildningen ska vara likformig i betydelsen likadan utan att kvaliteten i verksamheten ska vara så hög att de fastställda målen kan uppnås oavsett var i landet verksamheten bedrivs. Hur verksamheten ska utformas för att nå de fastställda målen kan variera beroende på lokala behov och förutsättningar. Det finns olika vägar att nå de fastställda målen. Hänsyn ska tas till barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns utrymme för anpassningar av undervisningen och organisationen av utbildningen till behoven hos olika barn och elever, så länge de tillförsäkras lika tillgång till likvärdig utbildning.

Rektor tar ansvar för skolbiblioteket som pedagogisk resurs

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, reviderad 2017

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- skolans arbetsmiljö utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, ges aktivt lärarstöd och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, bland annat skolbibliotek och digitala verktyg (2.8 Rektorns ansvar).
- skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens (2.8 Rektorns ansvar).

Värdegrundsarbete

Skollagen (2010:800):

Målinriktat arbete

Huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. Närmare föreskrifter om detta finns i 7 och 8 §§ (6 kap. 6 § skollagen)

Skyldighet att förebygga och förhindra kränkande behandling

Huvudmannen ska se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling (6 kap. 7 § skollagen).

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s 320

Det är skolans, och ytterst rektorns, ansvar att skapa trygghet och studiero i skolan. En viktig förutsättning för detta är att elever, lärare och annan personal känner ett gemensamt ansvar och har respekt för varandra i skolan samt att skolan även involverar elevernas vårdnadshavare i arbetet med att skapa gemensamma utgångspunkter för en trygg skolmiljö. Det kräver ett aktivt värdegrundsarbete där grundläggande demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter kommer till uttryck i praktisk handling. Att skapa en miljö som bygger på respekt och delaktighet utgör grunden för en trygg och utvecklande studiemiljö. Rutiner för att säkerställa samverkan och

kommunikation mellan elever, lärare och annan personal är också centrala inslag i det förebyggande och långsiktiga arbetet.

Prioriterade grupper

Bibliotekslagen (2013:801):

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information (4 § bibliotekslagen).

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på

1. de nationella minoritetsspråken,
2. andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, och
3. lättläst svenska (5 § bibliotekslagen)

Kvalitetsarbete

Skollagen (2010:800):

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen (4 kap. 3 § skollagen).

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå (4 kap. 4 § skollagen).

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls (4 kap. 5 § skollagen).

Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras (4 kap. 6 § skollagen).

Kompetensutveckling

Skollagen (2010:800):

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling.

Huvudmannen ska se till att förskollärare, lärare och annan personal vid förskole- och skolenheterna har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet (2 kap 34 § skollagen).

Förarbeten:

Proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet s 661

Bestämmelsen, som här gäller samtliga huvudmän inom skolväsendet, avser att tydliggöra att huvudmannen ska ge förutsättningar, bl.a. ekonomiskt och tidsmässigt, för kompetensutveckling. Enligt andra stycket, som delvis motsvarar 2 kap. 7 a § i 1985 års skollag, har huvudmannen ett ansvar för att all personal vid förskole- och skolenheterna får kännedom om de föreskrifter som gäller för skolväsendet. I nyss nämnda bestämmelse gäller detta bara för den undervisande personalen. I den föreslagna skollagen har detta alltså utvidgats till att avse all personal. För den icke undervisande

personalen handlar den nödvändiga insikten om framför allt de föreskrifter som rör skolans värdegrund etc., t.ex. 6 kap. om åtgärder mot kränkande behandling.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, reviderad 2017

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjligheter att dela med sig av sin kunskap och att lära av varandra för att utveckla utbildningen (2.8 Rektorns ansvar).

Bilaga 2: Mall för huvudmannens redovisning

• Utvecklingsområde 1: Rektor behöver se till att skolbibliotekets verksamhet på ett likvärdigt sätt är en integrerad del av skolans undervisning och främjar elevernas lärande och utveckling. Detta innebär till exempel att ge förutsättningar för samverkan mellan lärare och skolbibliotekarie och se till att skolbibliotekets innehåll, bemanning och öppettider motsvarar elevernas behov.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
• Utvecklingsområde 2: Rektor behöver ta ansvar för att personalen har tillräcklig kompetens om skolbibliotekets roll i elevernas kunskapsutveckling. Lärarna behöver ha kunskap om hur skolbiblioteket kan användas som pedagogisk resurs, och skolbibliotekarien behöver sättas in i skolans läsförmedlande arbete samt arbete med MIK och källkritik.⁴
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
• Utvecklingsområde 3: Rektor behöver sätta upp mål för, följa upp och utvärdera skolbibliotekets verksamhet för att säkerställa att skolbibliotekets verksamhet synliggörs samt att all personal är delaktig i utvecklingsarbetet kring skolbiblioteket.

⁴ I den för grundskolan reviderade läroplanen som blir tvingande från och med den 1 juli 2018 men får tillämpas från och med den 1 juli 2017 har skolbiblioteket en utpekad roll när det gäller att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens. (2.8 Rektors ansvar).

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: